

O kořenech a důvodech českého bezvěrectví

Obraz české společnosti je v porevolučním období pevně spojen s bezvěrectvím, v němž údajně hrajeme v Evropě první housle. Současně však mnozí lidé o sobě neradi tvrdí, že už nevěří vůbec v nic. Pohled do vývoje duchovní podoby českého národa v posledních dvou stoletích nám umožní lepší pochopení současného stavu.

Pokud hledáme motivy nezájmu o „věci Boží“, většinou automaticky vyvstane názor, že lhostejný přístup k víře jsme dostali jako dědictví v rámci komunistické nadílky během čtyřiceti let neomezené vlády. To je však jen část pravdy. V příčinách českého ateismu se mísí jak osobité důvody, dané pestrými náboženskými, kulturními, ale i národními poměry v minulosti, tak obecnější trendy, které ovlivnily náboženskou tvář celého starého kontinentu.

Ztrácela dělníky i inteligenci

V souvislosti s nástupem sekularismu po Francouzské revoluci také v českých zemích sklouzávala víra jen do formálního plnění předpisů a lidé se k ní už tehdy hlásili pouze matrikově. Církev začala ztrácet pozice mezi středními vrstvami, dělníky a rovněž inteligencí. Katoličtí duchovní v českých zemích neměli příliš velký intelektuální rozhled a sami biskupové v rozhovorech s papežskými diplomaty přiznávali nevalnou úroveň teologického vzdělávání. Kněží navíc otevřeli fary pro spolkovou činnost a tím mnohdy ochaboval jejich pastorační elán. Kromě toho oslabovalo katolickou církev spojení „trůnu a oltáře“, které přispívalo k jejímu negativnímu obrazu u veřejnosti.

Politickou scénu v českých zemích ovládaly už před rokem 1918 především liberální a socialistické proudy. Ty ve svém programu využívaly odkazy na naše duchovní dějiny a odvolávaly se v nich na „pokrokové“ tradice, které symbolizovaly zejména příběhy z doby husitství a reformace. Náboženské postavy té doby často ztrácely svůj duchovní význam a stávaly se spíše národními, nebo dokonce politickými symboly. Velké tábory lidu nahrazovaly duchovní poutě. V první polovině 19. století se stáváme zejména v Čechách též svědky ústupu úcty národních světců.

Obrození víry

Na dalším úpadku víry se podepsaly hrůzy první světové války, která rozvrátila dosavadní řád, což nemohlo zůstat bez následků i na církevní život. Počátek existence československého státu byl ve znamení řady protikatolických kampaní, které dále oslabovaly řady věřících. Nepříznivý vývoj však podnítil na druhé straně spirituální obnovu, především mezi vzdělanými katolickými laiky. Tyto obrodné náboženské snahy byly charakteristické mimo jiné hledáním nového prožívání víry, směřujícího k hlubšímu poznání Boha, nikoli k pouhému dodržování rituálů a zažitých zvyklostí. Tento slibný trend ovšem přerušil nástup komunistů k moci.

Husákova duchovní pustina

Komunistická propaganda se snažila využít všechny stereotypy, navršené v minulosti, a ještě je rozšířila o své vize pozemského ráje, který se obejde bez Boha. Největšího úspěchu dosahovala ateistická kampaň zejména v době normalizace, tedy v okamžiku, kdy společnost zapadla do hlubokého marasmu. Při vytváření české duchovní pustiny se osvědčila taktika, kdy Husákovo vedení nabídlo občanům výměnou za projevovanou loajalitu relativně slušný materiální standard. Společnost byla ve svém chování ovlivněna dopady praktického materialismu a pragmatického přístupu k životu. S důsledky toho všeho se potýkáme dodnes.

Přestože počet věřících klesal, je zajímavé, že právě v té době (zejména v 80. letech) začali zejména mladí lidé objeovat víru, mnohdy především jako výraz nesouhlasu s mocí. Zvláště neoficiální církev

podnítila široké hnutí požadující náboženskou i občanskou svobodu a mnozí její představitelé promýšleli i nové podněty o roli víry v moderním světě. Část společnosti si po listopadu 1989 spojila s křesťanstvím vysoká očekávání, která však nemohla být naplněna. Žádné výraznější náboženské oživení, které by nahradilo ateistický marxismus, se nekonalo. Veřejnost velmi rychle znovu přejala předchozí klišé ateistické a antiklerikální propagandy a od tradičních podob víry se rychle odvracela. Tím církve ztratily i možnost účinněji zasáhnout do formování postkomunistické společnosti.

Něco nad námi

V české společnosti nahradily oficiálně pěstovaný ateismus víra v „něco nad námi“, doprovázená i všelijakými pseudoduchovními jevy či hledáním na nejrůznějších adresách, či naprostý nezájem o tuto oblast. Šanci oslovit hledající nicméně mají u nás v poslední době i zavedené církve - vždyť je k dialogu se sekularizovanou společností vyzval papež Benedikt XVI. při návštěvě ČR před třemi lety. Navíc se nyní ukazuje, že zdravý politický, občanský i ekonomický vývoj se bez etických a hodnotových mantinelů neobejde. A že církve by zde mohly pomoci. Křesťané však musí své poselství předkládat srozumitelně a odpovídat na ty otázky, jejichž zodpovězení od nich společnost skutečně očekává.

Zdroj: katyd.cz

Autor: Jan Paulas